

SUOMEN LAKIMIESLIITTO -
FINLANDS JURISTFÖRBUND ry

LAUSUNTO

26.5.2003

Oikeusministeriö
PL 25
00023 VALTIONEUVOSTO

OIKEUSMINISTERIÖ
30.05.2003
OM 17/41/2002
04013:00/2002

Viite Oikeusministeriön lausuntopyyntö 31.3.2003 (OM 17/41/2002) sovittelutyöryhmän mietinnöstä (Oikeusministeriön työryhmämietintöjä 2003:2).

Asia Suomen Lakimiesliitto – Finlands Juristförbund ry:n lausunto

Ehdotuksen pääpiirteet

Työryhmä ehdottaa säädettäväksi lain tuomioistuinsovittelusta. Ehdotetun lain mukaan tuomioistuin voisi asianosaisten hakemuksesta tai vireillä olevassa asiassa asianosaisten pyynnöstä tai suostumuksella siirtää asian erilliseen tuomioistuinsovitteluun. Sovittelijana voisi ehdotuksen mukaan toimia asiaa käsittelevän tuomioistuimen tuomari tai asianosaisten suostumuksella muu tehtävään soveltuva henkilö. Sovittelija voisi osapuolten suostumuksella käyttää avustajanaan henkilöä, jolla on asiantuntemusta niistä kysymyksistä, joita asia koskee. Sovittelijana ei voisi toimia se tuomari, jonka käsiteltävänä vireillä oleva asia on, eikä sovittelija puolestaan voisi toimia tuomarina sovittelemassaan asiassa.

Lakiin ehdotetaan muiden menettelysäännösten ohella myös säännöstä siitä, että sovittelija voisi neuvotella osapuolten kanssa muiden osapuolten läsnä olematta.

Pääsäännön mukaan sovittelu toimitetaan yleisön läsnä olematta. Käsittely olisi julkinen ainoastaan, jos asianosaiset siihen suostuvat.

Sovittelija voisi ehdotuksen mukaan asianosaisten pyynnöstä tai suostumuksella tehdä sovintoehdotuksen. Sovinto muiden seikkojen ohella voitaisiin perustaa myös siihen, mikä katsotaan tarkoituksenmukaiseksi.

Sovittelijana toiminut tuomari ja, silloin kun sovittelijana on ollut muu kuin tuomari, tuomioistuin voisi asianosaisten pyynnöstä vahvistaa sovinnon.

Lakimiesliiton kannanotot

Lakimiesliitto suhtautuu työryhmän lakiehdotukseen lähtökohtaisesti kriittisesti. Liiton käsityksen mukaan mietinnössä ei ole riittävän selkeästi hahmotettu suulliseen valmisteluun sisältyvän sovinnon kartoittamisen ja ehdotettavan erillisen sovintomenettelyn välistä suhdetta.

Tällä hetkellä sovinnon kartoittaminen tuomioistuimessa oikeudenkäymiskäärän 5 luvun 26 §:n mukaan kuuluu asiaa käsittelevälle tuomarille. Pääsäännön mukaan sovintomahdollisuus kartoitetaan suullisen valmistelun loppuvaiheessa. Varsin yleisesti on katsottu, että sovinnon kartoittaminen on mahdollista myös siten, että valmistelun puheenjohtaja keskustelee erikseen kummankin asianosaisen kanssa. (Tätä vaihtoehtoa puoltavat sen käyttökelpoisuuden vuoksi mm. seuraavat esitykset: Kari Kiesiläinen: Tuomarin näkökulma tuomioistuinsovitteluun, teoksessa Sovittelu s. 156, Anna-Kaisa Aaltonen: Tuomari sovinnontekijänä perheoikeusasioissa, teoksessa Sovittelu, s. 366, Brodin, Rehnström, Widebeck: Tvistemålsprocessen I, En handledning för förberedelsen, 1997, s. 129.)

Sanotun 26 §:n 2 momentin mukaan puheenjohtaja voi tehdä asianosaisten pyynnöstä ehdotuksen asian sovinnolliseksi ratkaisemiseksi.

Tuomari ei tule voimassa olevan lain mukaan esteelliseksi, vaikka sovintoa ei synny eikä silloinkaan, kun hänen sovintoehdotuksensa tulee hylätyksi. Voimassa olevan lain mukaan tuomari tulee menettelynsä vuoksi esteelliseksi vain silloin, kun asianosaisen esteellisyysväite hyväksytään. Tähän mennessä ilmeisesti ei kertaakaan ole katsottu, että tuomari sovintomenettelynsä johdosta on tullut esteelliseksi.

Yleensä on katsottu, että tuomioistuin voi toimia aktiivisesti ainoastaan sellaisen sovinnon aikaansaamiseksi, joka sillä hetkellä käytössä olevan tiedon perusteella ei ole ainakaan selvässä ristiriidassa jutussa mahdollisesti annettavan tuomion kanssa.

Kun asianosaiset varsin usein tulevat oikeudenkäyntiin ylimitoitettuina vaatimuksin, sovinnon kartoittaminen jo tästä lähtökohdasta johtuen edellyttää usein aikaa vieviä keskusteluja.

Käytännössä tapahtuu usein myös niin, että kantaja omasta aloitteestaan nopean täytäntöönpanon turvaamiseksi luopuu osasta sellaisista oikeuksistaan, joihin saattaisi mahdollisesti päästä jutussa annettavassa tuomiossa. Poikkeuksellisesti on katsottu puheenjohtajalla olevan mahdollisuus kohtuusnäkökohtien perusteella aktiivisesti vaikuttaa sellaiseen sovintoon, joka olisi ristiriidassa tulevan tuomion kanssa. Näin esimerkiksi silloin kun asianosaiset ovat olleet ja tulevat jatkossa olemaan tiiviissä liikesuhteessa tai kun on kysymys varsin vähäarvoisesta riidan kohteesta.

Jos ehdotettu laki säädettäisiin, ongelmia syntyisi lähinnä seuraavista ehdotuksen ja voimassa olevan lain eroavaisuuksista.

- Voimassa olevan lain mukaan tuomari ei tule esteelliseksi, vaikka sovintoa ei synny tai vaikka sovintoehdotusta ei hyväksytä.
- Voimassa olevan lain mukaan on ilman nimenomaista säännöstäkin mahdollista, että puheenjohtaja voi keskustella erikseen asianosaisten kanssa.
- Voimassa olevan lain mukaan tuomari ei voi toimia aktiivisesti sellaisen sovinnon aikaansaamiseksi, joka olisi selvässä ristiriidassa jutussa mahdollisesti annettavan tuomion kanssa kuin erittäin poikkeuksellisissa tilanteissa.

Jos ehdotettu laki sovintomenettelystä säädettäisiin, johtaisi se epävarmuuteen siitä, mitä suullisessa valmistelussa, sovintoa kartoitettaessa, voi tehdä. Lisäksi se voisi johtaa tarpeettomaan suullisen valmistelun sääntelemiseen sovinnon kartoittamisen osalta ja jopa sovintomenettelyn kangistumiseen suullisessa valmistelussa.

Lakimiesliiton näkemyksen mukaan ei ole olemassa tarvetta ehdotetunlaisiin tuomioistuinsovittelua koskeviin säännöksiin siltä osin kun sovintomenettely toimitetaan siten kuin se voimassa olevan oikeudenkäymiskaaren mukaan on mahdollista.

Jos tuomioistuimen ulkopuolisen sovittelijan määräämiselle on jostain syystä olemassa erityinen tarve, niin selvempää olisi säätää ainoastaan niistä seikoista, jotka voimassa olevan lain mukaan eivät ole mahdollisia.

Oikeudenkäymiskaareen 5 luvun 26 §:n yhteyteen voitaisiin ottaa tästä syystä seuraavaan sisältöinen säännös.

“Jos sovinnollisen ratkaisun aikaansaaminen asian erityispiirteiden vuoksi sitä edellyttää, asia voidaan asianosaisten pyynnöstä tai suostumuksella siirtää erityisen sovittelijan käsiteltäväksi.

Sovittelija voi olla muuunkin kuin lainopillisen koulutuksen saanut henkilö ja asianosaisten suostumuksella sovittelija voi käyttää erityisasiantuntijaa apunaan.”

Säännöksen perusteluissa voitaisiin todeta, että erityispiirre voi olla asian sopiminen pelkästään ns. kohtuusnäkökohdista. Lisäksi erityispiirre voi olla asian erityinen laajuus tai se, että sen ratkaiseminen edellyttää erityisasiantuntemusta. Jos sovintoa ei synny, valmistelu jatkuisi normaalisti. Tarvittaessa tuomioistuin voisi vahvistaa sovinnon. Asianosaiset vastaisivat itse sovintomenettelyn aiheuttamista kustannuksista.

Muita säännöksiä ei tarvittaisi.

Lakimiesliitto peräänkuuluttaa avointa yhteiskunnallista ja lakimieskunnan sisäistäkin keskustelua erilaisten sovittelujärjestelmien tarpeesta ja niiden kehittämisestä. Missään tilanteessa sovinnon edesauttaminen ei saa johtaa tilanteeseen, jossa sovinnon aikaansaamisesta kehittyy monimutkainen ja pakollinen ”varsinaisen” oikeudenkäynnin edellytys. Tästä olisi vaarana seurata oikeudenkäyntikulujen kasvua, mihin ei niiden viimeaikaisen kehityksen huomioiden ottaen ole enää varaa.

Eräitä huomautuksia ehdotuksen yksityiskohdista.

Sovintomenettely on luottamuksellinen ja pääsääntö tulee olla ehdotettu suljettu käsittely. Vaikka suullisen valmistelun osalta ei ole mitään erityissäännöstä, varsin poikkeuksellista on, että istunnossa on saapuvilla muita kuin asianosaiset ja heidän avustajansa.

Ehdotuksen oikeusvertailusta käy ilmi, että esim. Saksassa, Englannissa ja Walesissa sekä Ruotsissa työryhmän ehdottaman kaltainen sovintomenettely ei ole kovin laajassa käytössä.

Lakimiesliiton käsityksen mukaan sovintomenettelyn käytön laajuus määräytyykin sillä perusteella, miten itse oikeudenkäynti on järjestetty. Sovintomenettelyn suosio Norjassa saattaa hyvinkin johtua siitä, että Norjassa ei ole suullista valmistelua. Oikeudenkäynnissä sovintopyrkimykset Norjassa aktualisoituvat vasta pääkäsittelyn päätteeksi ennen kuin asianosaiset jättävät jutun päätettäväksi.

Suomessa ja Ruotsissa lainsäädäntö ja oikeuskäytäntö ovat varsin lähellä toisiaan. Siten varsin todennäköisenä voidaan pitää sitä, että jos työryhmän ehdottama menettely ehdotetussa muodossa otettaisiin käyttöön, sen käyttö olisi varsin rajallista.

Ehdotuksen perusteluissa on väitetty, että ehdotettu sovintomenettely olisi nykyistä oikeudenkäyntiä halvempaa. Käytäntö on osoittanut, että sovinnon aikaansaaminen edellyttää, että tuomari tuntee hyvin jutun ja siihen liittyvän juridiikan ja siten, saavutettuaan asianosaisten luottamuksen, voi auttaa heitä sovinnon aikaansaamisessa. Pääsäännön mukaan asianosainen tarvitsee lisäksi avustajan arvioidakseen sovinnon edut. Merkittävästi paljon halvempaa normaaliin riita-asian valmisteluun verrattuna sovintomenettely ilmeisestikään ei voisi olla.

Nykyisin merkittävä osa asianosaisten kustannuksista koostuu oikeudenkäyntiin valmistautumisesta. Kustannussäästöä voisikin syntyä siitä, että sovinto-

menettelyyn mentäisiin vähemmän valmistautuneena. Toisaalta se taas voisi vaikeuttaa sovinnon aikaansaamista.

Ehdotuksen perusteluissa (s. 41) on lähdetty ajatuksesta, että "sovittelu aloitettaneen yleensä pian haastehakemuksen saapumisen jälkeen siinä tehdyn pyynnön johdosta". Todennäköistä kuitenkin on, että vasta sen jälkeen, kun vastaajan kanta on tiedossa, edellytykset on olemassa sen päättämiseksi, onko sovintomenettely tarkoituksenmukainen.

Merkittävää eroa käsittelyajoissa sovinnon syntymisessä riita-asian valmistelun yhteydessä tai Norjalaisessa sovintomenettelyssä ei ole. Ehdotuksen perusteluissa (s. 46) mainitut luvut 95 % ja 3,2 tuntia vastaavat sitä, miten sovinto riita-asian valmistelussa keskimäärin syntyy.

Ehdotuksen perusteluissa (s. 47) väitetään, että sovittelusta aiheutuva työmäärä olisi rinnastettavissa rikosasioiden käsittelystä aiheutuvaan työmäärään. Väitettä ei kuitenkaan ymmärrettävällä tavalla perustella.

SUOMEN LAKIMIESLIITTO - FINLANDS JURISTFÖRBUND ry

Jorma Tilander
toiminnanjohtaja